

Egy nagykörúti szálloda átváltozásai

-epizódok a Royal történetéből

Készítette: Eröss Ágnes
Történelem-földrajz szak
V. évfolyam

Bevezetés

Az utóbbi években a Nagykörúton villamosozva ambivalens érzéseim támadnak. Egyrészt a villamoson általában nehéz kényelmesen utazni, hiszen sokan vannak, de az utcán mintha egyre kevesebben lennének. Az emberek átutaznak a belvárosban, és csak ügyeiket intézik itt, iskolába, egyetemre járnak. Sétálás, nézelődés, vásárlás, egy jó kávé kedvéért már kevesebben jönnek a környékre, mint akár tíz évvel ezelőtt, vagy egy évszázaddal korábban, amikor „sikk” volt a körúton korzózás. A nívós üzletek, éttermek helyett egyre több a tucat holmit áruló, leromlott állapotú „butik” és színvonalatlan étkezde. A mozik sorra zártak be (Metró, Horizont, Bástya, Graffiti), bár ami eddig kitartott, talán ezután is megmarad.

Ezért örültem, amikor a kerületem újságjában, az Erzsébetvárosban értesültem róla, hogy mind a Royalt, mind a New Yorkot fel fogják újítani, sokévi próbálkozás után, végre befektetőt találva rá. Amikor november végén lekerült a Royalról az állványzat, alig lehetett ráismerni a régi romos, piszkos épületre. Hatalmas tömbje szinte uralkodik a mellette álló házakon. A bejáraton bekukucskálva a hatalmas, impozáns előcsarnokot és lépcsősort lehet látni. Kíváncsivá tett az épület, hogy kicsit utánanézzek, milyen is volt, amikor megépült, a két világháború között és a század második felében. Hogyan alakult át az egymást követő korok eltérő igényeinek megfelelően. Eközben változott-e a vendégköre, a hangulata. Hogyan élt együtt a környékkel, alakította azt vagy el, -és befogadta lakóit és tárgyait.

Minél többet foglalkoztam a témával, annál inkább úgy éreztem, hogy egyre szélesedik a források köre, amik feldolgozására idő híján nem volt most kapacitásom, ezért nem tudom minden felmerülő szempontból megvizsgálni a felvetett kérdést. Ehhez járul még az is, hogy mivel december elején nyílt meg a szálló, az általam átnézett építészeti lapok még nem foglalkoztak vele, vagy a Budapest Gyűjteménybe nem érkezett még meg a legfrissebb számuk.

A Hotel Royal a századfordulón.

Az egyesített Budapest egyik legnagyobb vállalkozása volt a Nagykörút megépítése. Funkciója a városból kivezető utak mentén kialakult városrészek összekötése volt, ezáltal kereskedelmi útvonalat is teremtve az akkori belváros szélén. Az építkezés négy ütemben zajlott, 1872-től, eleinte vontatott tempóban. 1884-90 között 106 ház, 1891-96 között 85 ház épült. A maradék telkek 1906-ig épültek be.¹ A több évtizedes építkezés során, központi szabályozás

---

¹ Budapest Enciklopédia. Corvina, 1981. 245p.

híján, nem lett egységes az utcafront, a kisebb, hosszúkás telkek miatt a bérházak lakásainak egy része udvari, sötét és komfort nélküli, a bécsi bérházaknál jóval kényelmetlenebb. Az építkezés harmadik ütemében épültek olyan jelentős épületei, mint a Vígszínház, a New York Palota és a Royal Szálló. A körúton járt az első villamos: a Nyugattól a Király utcáig, amit még a háború előtt meghosszabbítottak a Baross utcáig. Az építők a nagy forgalomra gondolva, a legellenállóbb bazaltkockákkal burkolták az úttestet és széles járdát alakítottak ki a kirakatok előtt nézelődő sokaságnak.² Legszebb része az Erzsébet körút, amit egyik végén a Nyugati pályaudvar, másik végén a Népszínház zárt le. 1908-ban épült fel a sok névváltozáson átesett Royal Orpheum, ma a Madách Színház áll a helyén. És nem szabad arról sem elfelejtkezni, hogy ez az időszak a mozi hőkora, az első filmszínházépületeket is ekkor emelték (a legszebb talán az Uránia).

Ebben a környezetben épült fel 1894-96 között a Royal Szálló Ray Rezső tervei szerint, egy részvénytársaság beruházása keretében, Glück Frigyes, a jó hírű szállodatulajdonos vezetésével. Glück Frigyes 1884-ben vette át a leégett Griff helyén épült Pannónia vezetését, amit a kor leghaladóbb vívmányaival szereltetett fel: elektromos lifttel és a pálmakert feletti acélszerkezetű üvegtetővel, ami eltolható volt nyáron.³ Ez utóbbi megoldás az 1890-es évektől vált az elegáns szállodák egyik szolgáltatásává, ugyanis a szállodafolyosók középre kerülésével a szobák egy része az udvarra nézett, így vált növelhetővé a kilátással rendelkező szobák száma. Az udvari részen gyakran báltermet vagy éttermet alakítottak ki, és ezt fedték le az acélüvegtetővel.⁴

Ray Rezső (1845-1899) Svájcban született, Franciaországban tanulta az építészetet, onnan érkezett Budapestre, ahol elkészítette többek között a Lukács fürdő szállodaépületét és a Kossuth Lajos utca, Nagykörút több bér-és üzletházát. Stílusára a neoreneszánsz jellemző.⁵ Ez jellemzi a Royal Szálló épületét is, de a díszek között francia reneszánsz és barokk elemek is találhatók.⁶ A homlokzat díszei a négy évszaktot szimbolizáló öntöttvas szobrok, amiket Párizsban készítettek.⁷

A szálloda ünnepélyes megnyitója 1896. április 30-án volt, míg a nagyközönség előtt május 1-én nyitotta meg kapuit. Az időzítés tökéletes volt: a millenniumi ünnepek idején sok tízezer ember volt kíváncsi az épülő fővárosra, új nevezetességeire, szórakozóhelyeire és természetesen a Városligeti kiállítócsarnokokra. A Millenniumi Magyarország című képes könyv is ír az újonnan nyitott szállodáról: „Fővárosunk legszebb boulevardján, az Erzsébet-körúton emelkedik eme impozáns palota, mely kétségtelenül Budapest legszebb és monumentális épületei közé sorozandó. (...) elegáns és a technikai vívmányok pazar fényű alkalmazása melletti kiváló berendezése által tűnik ki.”⁸

Vajon a szállodába belépve milyen kép fogadott volna minket? Erről ír Heltai Jenő A Hétben megjelent cikkében: „Az udvarán szökőkút csobog, apró bizalmas teraszok néznek ki az utcára, fehér szobrok emelkednek ki egy-egy üvegházi részletből, neszfogó szőnyegen enyészik el a léptek zaja, nehéz selyem, damaszt brokát mindenütt. Az első emeleten a nagyterem: gyönyörű, hatalmas arányokban épült. A falakon freskók, fehér és arany a többi. Tizenkét oszlopos széles karzat a cigányoknak. Fent éppen bankettre terítenek, a terem közepén ezüst asztaldísz, csekélység volt az ára 2500 Forint...”⁹ A konkrét adatokra áttérve megtudhatjuk, hogy

² Ruisz Rezső: A Nagykörút. Bp., 1960. 17p.

³ Juhász Gyula-Szántó András: Szállodák. Városháza, 1999. 17-18p. A szálló 1945-47-ig kollégiumként üzemelt, majd az ELTE-TTK használta. Jelenleg üresen áll.

⁴ Épülettípusok a kiegyezés utáni Magyarországon. Szerk.: Császár László. Építésügyi Tájékoztató Központ Kft. Bp., 1995. 30-31p.

⁵ Kismarty-Lechner Jenő: Építőművészetünk a XIX.század második felében. Egyetemi Nyomda, Bp., 1945. 96p.

⁶ Császár 1995, 33p.

⁷ Juhász -Szántó 1999, 28p.

⁸ A Millenniumi Magyarország. Kossuth, 1998 (reprint), 135p. Mindenképpen idekívánczok, hogy a szerző ugyanilyen jelzőkkel illeti a New York Palotát körülbelül 20 oldallal előbb.

⁹ A Hét, 1896, 29. szám. Idézi még: Szállodák Pesten és Budán. Hungarhotels, 1981. Szerk.: Gyenes József. 47p.

250 szobával nyílt meg a hotel, saját áramfejlesztő telepe és saját kútja volt. Híres volt a már említett bálterme és hangversenyterme, ami akkor a másodikként nyílt meg a fővárosban.¹⁰ A Pálmakertben berendezett étterem hamar kedvelté vált az elegáns társaságban. Mindemellett a szálloda korszerűen volt felszerelve: lehetett telefonálni.

Az egyik legérdekesebb kérdés az, hogy milyen vendégköre volt a Royalnak. Erről a szekunder irodalmak kevesebbet írnak, de annyi kiderül, hogy a tehetős, de nem (feltétlenül) arisztokrata körök látogatták előszeretettel (talán, mert nekik volt saját palotájuk a Nemzeti Múzeum környékén). Ezért nem is csodálkozhatunk rajta, hogy Vázsonyi Vilmos az 1901. évi képviselőválasztáson a korban „újdonságnak” és radikálisnak tekintett Demokrata Párt terézvárosi jelöltjeként indulva itt mondta el programbeszédét, majd ugyanitt ünnepelte győzelmét Lukács László felett.¹¹ 1915-ben pedig Az Est írt arról, hogy a Hungária Vívó Club 20 éves jubileumi közgyűlését a Royalban rendezték.¹² Ezek alapján úgy tűnik, hogy leginkább a nagypolgárság és liberális, demokrata érzelmű rétegek látogatott helye volt. Ebben is különbözött a rivális New Yorktól, ahol főleg újságírók, művészek találkoztak. Azonban a Royal vezetése nemcsak a berendezések és szolgáltatások terén volt korszerű: a vezetőség hamar felismerte, hogy a mozgóképé a jövő, és a kávéházak (pl.: Velence) és városligeti sátrak után az elsők között adott állandó otthont a mozinak. Vetítésekre már a nyitás után sor került és minden héten pénteken új műsorral szórakoztatták az ámuló közönséget a földszinti nagyteremben. Az emeleti nagyteremben, már volt róla szó, hogy hangversenytermet alakítottak ki, de ennek nem volt elég jó az akusztikája, ezért csak akkor tudták kiadni, ha már a Vigadó foglalat volt. Mivel a közeli Apolló mozi (Blaha Lujza tér) engedélyét bevonták, a két intézmény vezetői hamar rájöttek, hogy mindketten jobban járnak, ha a hangversenytermet átalakítják mozivá, a neve pedig öszvér megoldásként Royal Apolló lesz. Ezek után már csak a tűzvédelmi előírásoknak kellett megfelelni: kiszélesítették a lépcsőt és a Hársfa utca felé is nyitottak kijáratot. Végül 1915. október 31-én nyitottak meg a Tetemrehívás című filmmel.¹³

A Royal az első világháború végétől az 1990-es évekig

A trianoni határok között a Monarchia és Szent István-i Magyarország viszonyaihoz méretezett szállodák túl nagygyá váltak, így vendégkörbővítésre volt szükség, ezért került előtérbe a Royal esetében is a szervezett turistacsoportok elszállásolása, amire méretei miatt külön alkalmas volt. Itt kell azt is megjegyezni, hogy a Dunakorzó menti szállodákkal már akkor is nehéz volt versenyezni a kilátás tekintetében. Ennek ellensúlyozásaként a Royal (és a New York is) a korabeli Pest „szórakoztatási centrumában” helyezkedett el: pár perc sétára találhatták a már említett Royal Orheumot, a Király Színházat, Operaházat és a Fővárosi Orfeumot.¹⁴ Külön ki kell emelni, hogy Erzsébetvárosban ekkor majdnem húsz mozi üzemelt (számuk változó volt), közülük öt az Erzsébet körúton: Híradó (13 sz.), Olympia (26.), Palace (8.), Vesta (39.) és a Royal Apolló,¹⁵ ami elegáns, mondhatni fényűző kialakításával és majdnem 1000 fős befogadóképességével tűnt ki. Természetesen a tehetős vendégekre számítottak ezután is, de a szálloda arca új vonással gyarapodott: a művészekével, akik jelentős kedvezményekben részesülve itt laktak a hotelben. Többek között: Szőke Szakáll, Bródy Sándor, Hunyady Sándor, Krúdy Gyula. A szálloda Vörös Szalonjában folytatta tárgyalásait a Berlinbe készülő Korda Sándor és ide érkezett meg jó egy évtizeddel később (Berlinből) Székely István, hogy leforgassa

¹⁰ Rózsahegyi György: A Royal Szálló. In: Gyenes József 1981, 47p.

¹¹ Budapest Történeti Bibliográfiája, V. kötet, 1023, 1087

¹² Az Est, 1915. szeptember 30.

¹³ Erzsébetváros, 1970. 157, 160p.

¹⁴ VII. kerület-Erzsébetváros. Szerk.: Varga Lajosné Rozsly Zsuzsa. VII. kerületi Tanács VB. Egyetemi Nyomda, 1969. 148p.

¹⁵ uo., 107p.

a Hyppolitot és megismerje későbbi feleségét, Ágai Irént, szintén a Royal Vörös Szalonjában.¹⁶ Ez az időszak kultúrtörténeti szempontból (is) kétségtelenül a legmaradandóbb volt a szálloda életében.

1944. március 19 után a német tisztek rendezkedtek be az épületbe, majd Budapest ostroma során több gránátbelövést kapott. 1945-53 között hivatalnak hasznosították.¹⁷ Bár a lépcsőház és a szobák egy részének sérülése nem volt súlyos, helyreállítása ezután is lassan haladt, majd az 1956 októberi forradalom és szabadságharc utolsó napjaiban jelentős részei leégtek és újabb belövéseket kapott. Végső helyreállítása és részben átalakítása 1961-re fejeződött be. A nyár végi turistaszezonra nyílt meg augusztus 21-én.¹⁸

Ekkor az ország legnagyobb „szálloda kombinátja” rangot is kiérdemelte. Bár a Népszabadság aznapi számának csak kilencedik oldalára fért fel a hír, legalább képes tudósításban adtak róla információt. A megnyitót megtisztelte a belkereskedelmi miniszter és több magas rangú pártfunkcionárius.

A régi-új épület méreteire jellemző, hogy az emeleti folyosók együttes hossza egyenlő volt a Rákóczi út hosszával, az elektromos vezetéké pedig a Budapest és Bécs közötti távolsággal. 367 szobában 631 ágy és 338 fürdőszoba szolgálta a látogatók kényelmét. Ebből emeletenként egy-egy, összesen öt, háromszobás luxuslakosztály, 18 kétszobás lakosztály, 90 kétágyas, 82 egyágyas, a többi pótágyazható szoba volt. Ezen kívül, híven a régi hagyományokhoz is, modern felszerelésről gondoskodtak: 15 felvonó és 600 telefon-mellékállomás állt a vendégek rendelkezésére (minden szobában volt telefon).¹⁹ A férfiak fertőtlenített villanyborotvát kölcsönözhettek. Bárkinek rendelkezésére állt a mosoda, szabóműhely, de ha akarta, maga is kiválthatta kényes ruháit a vasalószobában. Mivel nemcsak két étterem (nyáron a pálmakertben nyílt harmadik is), hanem kávézó, bisztró, söröző és „drink-bár” is kialakításra került az épületben, elengedhetetlen volt a fodrászat megnyitása. A mobilkommunikáció korában már szinte megmosolyogtató, de akkoriban talán a James Bond filmekben láthatott ilyesmi szerkezeteket szerencsés hazánk fia: „rövidhullámú jelzőkészülék” bérelhetett az, aki interurbán hívást várt, így bárhol is tartózkodott az épületben, tudták értesíteni. Emellett eltörpül, hogy trafik, újságos, posta és ajándékbolt mellett IBUSZ és MALÉV kirendeltség is helyben várta az érdeklődőket.²⁰

És kik is voltak ezek az érdeklődők, vendégek? Leginkább külföldiek, üzletemberek és turistacsoportok, vagyis ez a hagyományos vendégkör is továbblépett a Horthy-korszakból. 1961-69 között 345 801 látogatójából 202 665 „nyugati”, további 65 374 „szocialista országokból” érkezett és csak 77 757 volt belföldi.²¹ Fontos megemlíteni, hogy nagytermében már ekkor jelentős konferenciákat rendeztek: zajlottak KGST tanácskozások, WHO ülészek és Szakszervezeti Világszövetségi ülés is.²²

Hüek maradtak valamelyest a háború előtti művészbarát légkörhöz is: a mozi tovább üzemelt (1950-től Vörös Csillag néven) és a vendéglátásban szép számmal találhatóak ma is ismert nevek (Amerigo Tot, Bolsoj Balett). A régi „szellemi műhely” arcát nem kapta vissza, vagy más formában: a vendéglátó utánpótlás kinevelésében játszott fontos szerepet. Emellett mindenképpen ide kívánczok, hogy az örökölt ötszáz, neves festőművész által alkotott (Szőnyi István, Domanovszky Endre) képeket megőrizték, és tovább gazdagították textil-és gobelinmunkákkal (Juris Ibolya és Bán István munkái). Közülük több szőnyeget kifejezetten a

¹⁶ Székely István: Hyppolitól a Lila ákácig. Gondolat, 1979. kb. 90-100p. A visszaemlékezésben azt is megemlíti Székely, hogy a filmesek találkozási helye a New York volt, de ő Royalt részesítette előnyben.

¹⁷ Erzsébetváros 1969, 148p.

¹⁸ Rózsahegyi 1981, 48p.

¹⁹ Erzsébetváros 1970, 303p.

²⁰ Szállodák és vendéglátóhelyek (é.n.)15-17p.

²¹ Erzsébetváros 1970, 303p.

²² Rózsahegyi 1981, 48p.

szálloda egyes termeihez, szobáihoz készítettek, kézi csomózással.²³ A berendezésnél kell megemlíteni azt is, hogy a bútorzat a „magyar ipar remeke”: poliészter bevonatú, merész formatervezésű, modern darabok. Különösen híres közülük a kagylófotel, amivel az egész hall és a szobák el volt látva.²⁴

1985-ben ért meg az újabb felújításra az épület, amit el is végeztek, de 1990-ben bezárták. A mozi még üzemelt pár évig régi nevén, Apollóként, az épület viszont sötéten és piszkosan állt az időközben felújított Körúton.

Az újjáalakított Corintia Grand Hotel Royal

2000 végén jelentkezett új befektető: a ciprusi Corintia. A felújítás során figyelembe kellett venniük, hogy a bálterem, a reneszánsz lépcsősor és a homlokzat műemléki védelem alatt áll. Az építész, Marosi Miklós és a belsőépítész, Joshua Jadd célja az volt, hogy a régit és újat egyaránt megmutassa a szállodán, de úgy, hogy az épület mégis harmonikus maradjon. A homlokzat felújításához az eredeti tervrajzokat kutatták fel, a négy szobor is felkerült az épületre. A Körútról nézve a legszembeütőbb változás az épületrészeket összekötő üvegfalak látványa, ami egyszerre visszahúzó, de vállalja is a különbséget. Az eredetileg is négy telken épült óriási szállodát tovább bővítették. A Hársfa utcai új részben konferenciaközpont, apartmanok és garázsok kaptak helyet. A belső tér kialakítására jellemző, hogy az újonnan készült elemek szándékosan elnagyoltak, jelzésszerűek, elkülönülnek a rekonstruált épületrészekről. A pálmakertnél alkalmazott kovácsoltvas erkélyrácsok és korlátok mégis a historizálás érzését kelthetik. A kávézó és étterem a ma divatosnak tekintett keleties stílusban készült el, míg a szobákban a meleg színek és anyagok dominálnak.²⁵ A báltermet régi pompájában állították helyre: a három egyenként egytónás csillárt felújították, sőt a parkettet márványpadlóra cserélték és a falakat 17 magyar művész portréjával díszítették (ezeket angol művészek festették). Az átalakítás során a mai kor, és a reménybeli tehetős vendégek igényeinek megfelelően, a szobákat nagyobbá alakították, amihez a középfolyosók helyett visszatértek az oldalfolyosós elrendezéshez. Ezzel is összefügg, hogy így ismét felvetődött, hogy a szobák egy része nem a dekoratív Nagykörútra, és nem is a belső udvarra, hanem a környező ingencsak leromlott házakra fog nézni, ezért ezeket mind felújították (!).²⁶

A beruházás összértéke elérte a 24 milliárd forintot. Végeredményben a szobák számát 414-re emeltük, köztük lakosztályokat, apartmanokat, és két elnöki lakosztályt is kialakítottak. Emellett több konferenciatermet hoztak létre, amikben összesen 2200 embert tudnak egyszerre fogadni, ezáltal jelenleg a Royal büszkélkedhet a legnagyobb kapacitással e téren a fővárosban. Nem titkolt céljuk, hogy megszerezzék és meg is tartsák a fővárosi konferenciapiac 30%-át. Ennek megfelelően a vendégkör üzletemberekből és jórészt külföldiekből fog állni. A borsos szobaárak ellenére (57-67 ezer forint/éjszaka) az étterem révén szeretnék egy-egy ebéd vagy vacsora erejéig a budapesti polgárokat is becsábítani a hotelbe.²⁷ A hirdetésekkel találkozhatunk a napilapok és a villamosok oldalain is. Szintén a kevésbé tehetősek becsábítására és egyben a konferenciaközpont funkció tesztelésére szolgálhat, hogy nemsokára megrendezik a Lakásvásár nevű, tavaly sikeres rendezvényt. Az ötcsillagos hotelek egyesek szerint máris túltelített, de idén és jövőre tovább bővülő piacán azzal szeretnének egyedibbé válni, hogy jövőre átadják a felújított fürdőt is. A mozi nem éled újjá.

---

²³ Budapest Lexikon, 367p.

²⁴ Szállodák és vendéglátóhelyek, 16p.

²⁵ Octogon, 2002/6. Több mint konzerv? c. írás

²⁶ Népszabadság on line, 2002.11.06. Vörös csillagból ismét Royal c. írás

²⁷ u.o., 2002. 12.09.

Utószó

Fővárosi és Erzsébetvárosi lakosként egyaránt remélem, hogy a Royal újbóli megnyitása lendületet ad a környék fejlődésének. Csak az tölt el némi keserőséggel, hogy a magyar filmes múlt egy jelentős szereplőjétől újból el kell búcsúzni. Ami a szálloda mai arcát illeti..., nos erről szeretnék egyszer személyes tapasztalat alapján véleményt formálni.

Felhasznált irodalom:

- Budapest Enciklopédia. Corvina, 1981
- Budapest Lexikon, Akadémiai Kiadó, 1995
- Budapest Történeti Bibliográfiája
- Ruisz Rezső: A Nagykörút. Bp., 1960
- Juhász Gyula -Szántó András: Szállodák. Városháza, 1999
- Épülettípusok a kiegyezés utáni Magyarországon. Szerk.: Császár László. Építésügyi Tájékoztató Központ Kft. Bp., 1995
- Erzsébetváros. Szerk.: Tímár József. Bp., 1970
- VII. kerület-Erzsébetváros. Szerk.: Varga Lajosné Rozslyay Zsuzsa. VII. kerületi Tanács VB. Egyetemi Nyomda, 1969
- Kismarty -Lechner Jenő: Építőművészetünk a XIX. század második felében. Egyetemi Nyomda, Bp., 1945
- A Millenniumi Magyarország. Kossuth, 1998 (reprint)
- Szállodák Pesten és Budán. Hungarhotels, 1981. Szerk.: Gyenes József
- Szállodák és vendéglátóhelyek (é.n.)
- Székely István: Hyppolittól a Lila ákácig. Gondolat, 1979

- Az Est, 1915. szeptember 30.
- A Hét, 1896, 29. szám
- Octogon, 2002/6. Több mint konzerv? c. írás
- Népszabadság, 1961. 08.21.
- Népszabadság on line, 2002.11.06., 2002. 12.09.